

Visitationspredikan - Existentiell hållbarhet

1 Moseboken 16:1-13:

Abrams hustru Saraj hade inte fött honom några barn. Hon hade en egyptisk slavflicka som hette Hagar, och en dag sade Saraj till Abram: "Herren har gjort mig ofruktsam. Gå till min slavflicka, kanske kan jag få barn genom henne." Abram samtyckte, och så tog Saraj, Abrams hustru, sin egyptiska slavflicka Hagar och gav henne åt sin man. Abram hade då bott tio år i Kanaan. Abram låg med Hagar, och hon blev havande. Men när hon märkte att hon väntade barn började hon se ner på sin matmor. Då sade Saraj till Abram: "Denna skymf är ditt fel! Jag lade själv min slavflicka i din famn, men när hon märkte att hon väntade barn började hon se ner på mig. Herren må döma mellan mig och dig!" Abram svarade Saraj: "Du bestämmer själv över din slavflicka – gör vad du vill med henne!" Saraj bestraffade henne, men då rymde hon.

Herrens ängel fann henne vid en källa i öknen, källan på vägen till Shur. "Hagar", sade han, "Sarajs slavflicka, varifrån kommer du och vart är du på väg?" Hon svarade: "Jag har rymt från min matmor Saraj." Då sade han till henne: "Vänd tillbaka till din matmor och underkasta dig henne. "Och Herrens ängel sade: "Jag skall göra dina ättlingar mycket talrika, så talrika att ingen kan räkna dem." Herrens ängel sade till henne:

"Du är havande och skall föda en son,
och du skall ge honom namnet Ismael,
ty Herren har hört din klagan.

Mer vildåsna än människa skall han vara,
han skall slåss mot alla och alla mot honom.
Öster om alla sina bröder skall han bo."

Hagar gav Herren, som hade talat till henne, ett namn: "Du är Seendets Gud." Ty hon tänkte: "Har jag verkligen sett Gud och förblivit vid liv?"

(Det talade ordet gäller)

Det kan verka som lite halvbra humor att visitationshögmässan infaller på den söndag i kyrkoåret som har temat "Prövningens stund". Och visst har visitation något med prövning att göra – tre dagars program har för visitationsgruppen av anställda och förtroendevalda inneburit självprövning, prövning av attityder och verksamheter i ljuset av människors och skapelsens behov samt analys av församlingsstatistik – allt för att få syn på sådant som fungerar bra och sådant som behöver förändras; allt för att göra bättre och mera välgrundade bedömningar, så att vi tillsammans är en kyrka som vet sitt värde och sitt uppdrag, som utstrålar glädje i hoppet, är uthållig i lidandet och ihärdig i bönen (Rom 12: 12).

Visitation handlar mycket om att se. Sedan behöver det reflekteras över det sedda och dras slutsatser som blir till handling. Till vår hjälp i reflektionen har vi idag relationsdramat mellan Saraj, Abram, Hagar och "Seendets Gud" i 1 Mos 16. Problemet i berättelsen är ofrivillig barnlöshet – en existentiell

nöd som plågar människor också i vår tid, även om lösningarna idag är annorlunda än då.

Ofruktsamhet kan bli ett existentiellt problem för kyrkan med: när kurvor går ner, när det sprids lögner och falska rykten, när relationer kärvar – då känns det ofruktsamt. Då behöver också vi våga gå utanför det invanda, ja rentav söka oss till öknens tomhet och tystnad för att möta ”Seendets Gud” så som Hagar gjorde. Mer än Hagar vet vi att Guds blick på oss är nådens blick. Den säger: ni lever mer av det ni får än av det ni gör. Allt är gåva innan det blir uppgift. Därför ska det ni gör inte vara kramp. Även om du tar i så att knogarna vitnar, så gör det i medvetenhet om att du ger vidare av den nåd du har fått. Frihetskänslan som finns i det är viktig. Den gör att du kan behålla glöden utan att bränna ut dig. Och det gäller för individen lika mycket som för kyrkan som gemenskap.

Det var med Seendets Gud i ryggen som vi tog oss an visitationens tema ”Existentiell hållbarhet i ett växande Uppsala”. Ett Uppsala med växtvärk behöver hållbarhet. Det behövs ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet, den insikten blir mer och mer allmängods. Att det behövs existentiell eller andlig (spiritual på engelska) hållbarhet är ännu inte lika självklar kunskap överallt. Men där livet ställs på sin spets, där finns också den insikten. ”Vårdkrisen är uttryck för en existentiell kris”, slog någon ur sjukhusledningen fast vid vårt besök på Ackis. Förväntan på det perfekta livet, skräcken för att förlora kontrollen, nya IT-relaterade sjukdomar, ungdomar som är oförberedda för motgångar, bristande yrkesstolthet – det är bara några faktorer som bidrar till existentiell ohälsa. ”Man vill prata existentiellt, men verkligheten är en annan”, sa en chef, ”den är produktionsfabrik, pengar och pinnar.” Uppskattningen av sjukhuskyrkans närvaro och arbete i denna verklighet gick inte att ta miste på. Sjukhuskyrkan kommer att behövas även i framtiden, trots att vårdtider kortas och mer avancerad sjukvård sker i hemmet, vilket i sin tur kräver mer av den lokala församlingen.

De dryga 150 gymnasieelever som vi mötte på Katedralskolan visade stort engagemang för frågorna om existentiell hälsa. Deras intresse såväl som forskningen bekräftar att ungdomar inte riktigt får redskapen de behöver för att hantera existentiella frågor. Det finns en språklöshet och en ensamhet som spär på den psykiska ohälsan. Det saknas vuxenstöd: allt för många vuxna visar att de känner sig obekväma att samtala om existentiella frågor med ungdomar. Den ständiga digitala kommunikationen ger inte nödvändigtvis gemenskap. Tvärtom, många ungdomar känner sig ensamma. En del håller sig med två instagramkonton: ett öppet för den perfekta bilden, ett stängt för hur det verkligen är. I onsdags skrev en 17-åring: ”Tio år i skolan, ett fyrtiotal lärare, ämnen som matematik, idrott och svenska, många inlämningar om allt från Darwin, Sveriges historia och hemkunskap. Men aldrig har jag varit på en enda lektion om psykisk ohälsa. Hur kan det vara så, att Sveriges vanligaste hälsoproblem, det som var fjärde svensk lider av, aldrig tas upp i ett enda skolämne?”[1]

Många unga känner sig olyckliga och jagade som Hagar i öknen, men allt för få upplever mötet med ”Seendets Gud”: detta att kunna se sig själv i nådens blick i stället för att spegla sig i den obarmhärtiga perfektionismens bild, att få ett språk och vägledning när den existentiella avgrunden öppnar sig framför ännu rätt oerfarna tonårsfötter. Det är en fruktansvärd press om det krävs av dig att du hela tiden ska prestera ditt eget livs mening. Ett liv utan nåd är inte människovärdigt!

Samtalet med lärarna var inspirerande. Det handlade om allt från att religionskunskapen inte får bli en "freakshow" till vikten av att kommunicera "du är inte dina betyg". Som förväntat har förkunskapen om religion och tro sjunkit, men i gengäld finns det också färre fördomar – vilket kan vara gott att komma ihåg inför kyrkans stora och outhärliga satsning på undervisning och lärande. Vi siktar på en modell för undervisning och lärande som är lika känt och flexibel som konfirmationen och lika självklar och nödvändig som simskolan!

Ett samtal i polishuset gav ytterligare infallsvinklar på den existentiella hållbarheten i ett växande Uppsala. Samarbetet mellan polis, skola och socialtjänst behövs för ökad trygghet. Kommunens initiativ för ett interreligiöst forum var efterlängtat. Vi är helt klart många som delar ansvar och engagemang för att öka den existentiella hållbarheten i Uppsala. Det behövs både handfasta, konkreta insatser och det mera filosofiska tankearbetet. Med företrädare för politik och media pratade vi både tid och rum. Ständig rekordfart är existentiellt ohållbart, liksom ett stadsrum som inte tillåter avbrott och möten. Konsten lyftes fram som en livgivande faktor. Det finns stor respekt för kyrkan som kultur- och konstaktör, liksom det väcker förundran när kyrkan, oense med sig själv, sviker sina möjligheter. Glädjen över det nyss beslutade inköpet av videokonstverket "Visitation" var tydlig. Vi förvaltar ett enastående historiskt kulturarv och vi kan möjliggöra konstskapande i vår tid. I varje körsång och varje konsert uttrycks det levande kulturarvet. Det är existentiell friskvård!

Så är det också med varje gudstjänst: en möjlighet att stanna ekorrhjulet, att få tag i den bit som ger livspusslet dess djupdimension. Existentiell hållbarhet – den finns också i kyrkoåret med sin struktur. Nu i fastetiden, när vi följer Jesu väg genom lidande och död, övar vi särskilt på ett språk för både grundkunskap och avgrundskunskap. "Att resa sig starkare" är temat för årets fastekampanj i vår kyrka. Genom att vi delar med oss bryter vi vår egen ensamhet och hjälper både andra och oss själva att resa oss starkare.

Visitationsgruppen fick en bra bild av arbetet som pågår inom Uppsala domkyrkoförsamling: för och med barn och unga, pedagogik, musik, diakoni, fastighetsskötsel, administration och inte minst den speciella verksamhet som följer med en katedral.

I Almtunakyrkan guidades vi av förskolebarn. Jag tyckte särskilt mycket om den ovala mattan på golvet med en yttre ring av barn från olika länder och en världskarta inuti. Med den genomtänkta pedagogik och naturliga anknytningen till kyrkorummet får barnen tillgång till en existentiell hållbarhet som vi skulle önska alla barn. Också små barn talar om svåra saker. Jag gläds över femåringen som vid stilla stunden tände sitt ljus och satte ner det på världskartan med orden: "Jag vill sätta mitt ljus på kriget". Barnet hade förstått kristet liv: ora et labora, bön och handling hör ihop. Bön om fred gör att vi arbetar för fred. Seendets Gud ger oss seende barn. Må vi vara rädda om dem! Och ge dem tillgång till det språk som så många idag saknar.

Ni som är våra förtroendevalda har ett klart och tydligt uppdrag att arbeta så att kyrkans grundläggande uppgift utförs på bäst möjliga sätt. Det handlar alltså om optimala förutsättningar för gudstjänst, undervisning, diakoni och mission. På pingstdagen tas en ny kyrkohandbok i bruk som kan

vara ett redskap för ny gudstjänstglädje och för att låta den liturgiska fantasin få komma till uttryck i församlingens olika kyrkorum. Undervisningen har varit i fokus genom satsningen Dela tro-dela liv och kommer att hamna ännu mer i fokus genom arbetet med ett för Svenska kyrkan gemensamt, systematiskt och strukturerat program för lärande och undervisning. Undervisa – att visa på undret att Gud är Seendets Gud som ser på oss så att modlöshet vänds till kraft, kärlek och självbesinning (2 Tim 1:7). Behovet av ett sådant program är uppenbart. Framgången kommer att avgöras i varje enskild församling. Diakonin lever i många uttrycksformer och samarbeten. För många människor är diakonin kyrkans ansikte. Den blir ett trovärdighetsprov för det evangelium vi envisas med att förkunna.

Missionen tar i våra dagar ofta formen av att vandra med, att stå i dialog, att undervisa och att vara med i påverkansarbete.

Ett församlingsråd måste hitta sin roll i relation till pastoratets kyrkoråd för att kunna fungera optimalt. När det är gjort väntar nya utmaningar. Domkyrkan dominerar – naturligt och med viss rätt. Men det finns också tre stadsdelskyrkor – Almtunakyrkan, Sankt Pers kyrka och Vindhems kyrkan – som ska vara grönytor och offentliga rum både fysiskt och symboliskt. Var för sig är de brännpunkter i församlingens liv och förtjänar församlingsrådets uppmärksamhet. Här behöver ni mycket medvetet famna bredden. Men ni måste också famna djupet på ett sätt som inget annat församlingsråd i hela Svenska kyrkan behöver! Ni och pastoratets kyrkoråd är unika, eftersom det här kyrkorummet inte bara är en församlingskyrka; det är också stiftets katedral och därutöver rikshelgedom. I denna domkyrka har stiftets alla församlingar en hemorts rätt, här har stiftet en självklar ingång och utgång, liksom turister, studiegrupper och pilgrimer från när och fjärran. Dessutom är denna kyrka välsignad med särskild många internationella möten. Tornspirorna på Domberget sticker upp som den lokala manifestationen av den världsvida kyrkan. Den lokala församlingens liv är det viktigaste i kyrkan, och ändå är det inte tänkbart utan samhörighet och solidaritet med stiftets gemenskap, med hela Svenska kyrkan, med den världsvida kyrkan – en enda, helig, allmänlig och apostolisk kyrka, som vi säger med trosbekännelsens ord.

Detta famnande av bredden och djupet är inte alltid lätt och min rekommendation är fortsatt coachning på den punkten. Det är glädjande att det har kommit in nya ledamöter och ersättare i råden samtidigt som det finns mycket erfarna personer. Jag vill gärna uppmuntra de nya att ta plats med nyfikenhet och ambitioner och de erfarna att frikostigt dela med sig av utrymme och kunskap.

Existentiell hållbarhet är och förblir en stor utmaning för oss alla, också när denna visitation är avslutad. Utan att få den på plats kommer vi heller inte att lyckas med de andra ”hållbarheter” – den ekologiska, ekonomiska och sociala. Vi har inga garantier för att mänskligheten lyckas. Därför kan vi känna oss rådvilla som Hagar. Men vår tillit och vårt trotsiga hopp säger oss: i prövningens stund är Seendets Gud nära. Med kraftens, kärlekens och självbesinningens ande.

Tack för goda visitationsdagar. Må Guds välsignelse vila över Uppsala domkyrkoförsamling!

Existentiell hållbarhet utifrån frågor under kyrkkaffet i Ärkebiskopsgården

Efter Högmässan inbjöd till Kyrkkaffe i Ärkebiskopsgården. Under kyrkkaffet gavs möjligheten att ställa frågor. En fråga handlade om Uppsala domkyrka och hur den kan vidmakthållas finansiellt. Ärkebiskopen svarade att bidrag utgår med anledning av att domkyrkan har en treklångsfunktion och återkopplade till det som nämndes i predikan, att det innebär att församlingen behöver omfamna bredden och innesluta stadsdelskyrkorna och djupet med domkyrkan som en samlingsplats för församling, stift och för hela Svenska kyrkan. På det viset är domkyrkan unik för Sverige och Svenska kyrkan.

Den andra frågan handlade om hur Svenska kyrkans unga kan inkluderas i ett större sammanhang. Ärkebiskopen svarade att Svenska kyrkans unga har en nationell, stifts och församlingsnivå där barn och unga fostras i tro och demokrati. Det är ett viktigt samhällsbidrag. Alla unga i kyrkan är inte engagerade i Svenska kyrkans unga. Det som ökar mest i församlingarna är unga ledare, ofta konfirmandledare, som stannar kvar. Ärkebiskopen uppmanar till att bygga församling mera med unga.

Den tredje och sista frågan handlade om hur relationen mellan teologi och ekonomisk utveckling och om hur Svenska kyrkan genom påverkansarbete kan hjälpa Sverige att utvecklas. Ärkebiskopen menar att grunden i den kristna livssynen är att vi är befriad av Guds nåd och befriade till att göra gott i världen. Av det följer en etik som gör gott i samhället. Det gäller exempelvis undervisning och utbildning. Flera länder har man till exempel kunnat se att reformationen så småningom ledde till ett utbildningsmässigt uppsving med gynnsam ekonomisk utveckling som följd. När det gäller påverkansarbete talar kyrkan utifrån ett kristet uppdrag om behovet att utveckla ekonomiska system som är transparenta och möjliggör en god utveckling i termer av social rättvisa, barnens rätt med mera. Bra kriterier är ekologisk hållbarhet utifrån skapelseansvar, ekonomisk hållbarhet utifrån rättviseansvar, social hållbarhet utifrån att existentiell hållbar gemenskap hör till förutsättningarna för ett välmående samhälle. Ärkebiskopen menar att kyrkan har rollen att driva detta och nämner att kopplingen mellan centrala innehåll i kristen tro och vad det ger för uppdrag i samhället ibland ifrågasätts som för politiskt. Det finns, kanske just när det är valår, vissa krafter som vill använda kyrkan som slagträ i debatten och som säger att kyrkan inte är kristen längre utan bara politisk, vilket inte är den sanna bilden. Det finns och ska finnas en direkt koppling mellan det vi säger i det offentliga rummet och evangeliet som vi har att förvalta, menar ärkebiskopen.

Ärkebiskopen avslutar med tillönskan om en fortsatt fin söndag och fastetid.